

порядження Кабінету Міністрів України від 15.02.2006 № 90-р: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: www.zakon1.rada.gov.ua/cdi-bin/laws/main.cdi.

6. Адміністративна реформа в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи: монографія / за заг. ред. Н. Р. Нижник, Н. Т. Гончарук. – Д.: Монолит, 2009. – 384 с.

7. Державне управління: європейські стандарти, досвід та адміністративне право / Авер'янов В. Б., Дерещ В. А., Школик А. М. та ін. За заг. ред. Авер'янова В. Б. – К.: Юстінніан, 2007. – 288 с.

8. Концепція адміністративної реформи в Україні. – К.: ДВП Міннауки України, 1998. – 61 с.

9. Концепція публічної адміністрації. Режим доступу: http://www.pravo.org.ua/files/stat/Concept_public_administration.pdf.

10. Реформа публічного управління в Україні: виклики, стратегії, майбутнє: Монографія / Нац. акад. держ. упр. при Президентів України; Відп. редактор І. А. Грицяк. – К.: «К.І.С.», 2009. – 240 с.

11. Сайт Верховної Ради України: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: www.zakon1.rada.gov.ua/cdi-bin/laws/main.cdi.

12. Сороко В. М. Надання публічних послуг органами державної влади та оцінка їх якості: [навч. посіб.] / Сороко В. М. – К.: НАДУ, 2008. – 104 с.

13. Темненко Н. С., Загоруля О. А. Законодавче регулювання питання надання адміністративних послуг органами виконавчої влади. – Режим доступу <http://www.minjust.gov.ua/0/4628>.

14. Тимошук В., Стоян В. Кому 10 мільярдів ... або знову про державні послуги. Юридичний вісник України, 25–31 липня 2009 р. – № 30(734). – С. 14; 1–7 серпня 2009 р. – № 31(735). – С. 15.

ність роботи будь-якого парламенту, залежить від багатьох факторів, у тому числі і від професійної компетентності парламентарів. Тому серед депутатів у більшості парламентів зарубіжних країн близько двох третин – юристи. І це виправдано, оскільки основна діяльність будь-якого парламенту – законотворча. Адже, щоб підготувати новий закон, слід мати уявлення про існуючу правову систему, перспективи її розвитку, знати як вона співвідноситься з міжнародно-правовою системою. Для цього потрібні фахові знання, які б дозволили підготувати і прийняти такий закон, який оптимально вписувався б у систему чинних законодавчих актів і співпрацював з перспективними напрямками розвитку законодавства хоча б на найближчий період. Водночас, крім професійних навичок фактор моральності осіб, які претендують бути обраними в органи представницької влади, їх моральні орієнтири та цінності й спроможність відстоювати інтереси громадян і суспільства є надзвичайно важливим для сьогодення. Тому відповідність законів не лише вимогам юридичної нормопроектувальної техніки, а й об'єктивним потребам суспільства, а не його окремих представників, які складають політичну еліту країни, стає ключовою проблемою. З іншого боку, ця проблема тісно переплітається з високим ступенем корумпованості державної влади, корупції як соціально-політичного явища, що проникла в усі її гілки та ланки. Не стала винятком і сфера політики. Некомпетентність і легкомудство, з якими посадові особи беруться за таку складну й відповідальну справу як законотворчість, обертуються не тільки недосконалістю законодавства, але, нерідко, і трагічними наслідками для суспільства, його формувань і окремих членів [1].

Окремі загальнотеоретичні та практичні аспекти законотворчого та законодавчого процесу, законодавчої техніки, правової культури були досліджені у працях В. С. Журавського, Н. Ю. Задираки, А. П. Зайця, О. В. Зайчука, М. І. Козюбри, В. В. Копейчикова, І. Ф. Кураса, Г. О. Мурашина, Є. В. Назаренко, М. П. Недюхи, Н. М. Оніщенко, О. В. Петришина, В. Ф. Погорілка, П. М. Рабіновича, А. М. Ришелюка, С. В. Саса, А. О. Селіванова, О. Ф. Скакун, В. Я. Тація, О. Ф. Фрицького, В. М. Шаповала, Ю. С. Шемшученка, О. І. Ющика та ін. Розробкою цієї тематики переймаються й провідні зарубіжні вчені І. А. Ільїн, Д. А. Керімов, Л. Мадера, А. Нашиць, В. С. Нерсесянц, Ю. А. Тихоміров, Фуллер, Харт та ін. Водночас, процес прийняття політичних рішень, які закріплюються у формі законів, залишається на сьогодні достатньо закритим, непрозорим і залежить від інтересів політичних груп та окремих особистостей. Для подальшого розвитку державної законотворчості ця проблема потребує окремої уваги з боку фахівців та науковців, що досліджують питання ефективності державного управління, його суспільно-політичного впливу та шляхів удосконалення [2].

Мета даної статті – обґрунтування необхідності запровадження етичної експертизи в законотворчий процес для виявлення та виправлення прогалин в проектах нормативних актів ще на ранніх стадіях їх підготовки.

Процес формування громадянського суспільства в Україні є складним і суперечливим явищем, яке безпосередньо пов'язане з глибинними змінами в суспільних і політико-правових інститутах [3]. Світовий і вітчизняний досвід свідчить, що успішний розвиток суспільства й держави залежить від повноти реалізації прав і свобод кожного з його громадян [4]. Процес законотворчості в Україні проходить в умовах соціального напруження, конфліктності, зростає озлоблення й взаємне відчуження людей. Все це відбувається на тлі економічної й фінансової кризи. Курс на прискорення реформ змушує законодавця прагнути до швидкого охоплення правових норм, регулювання нових суспільних відносин. Це позначається на якості закону, стабільності правової системи та рівні правової захищеності громадян. Недотримання морально-етичних вимог та наукових основ законопроектної роботи, некомпетентність, поспіх законодавця, можуть негативно позначитися на всій правовій системі.

УДК 342.537

Сергій Зелінський

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ОБґРУНТУВАННЯ ЕТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В ЗАКОНОТВОРЧОМУ ПРОЦЕСІ

Розглянуті основні засади законотворчої діяльності держави щодо управління суспільством. У статті розкривається сутність та зміст понять «законотворчий процес», «законодавчий процес», «етична експертиза», «випереджене реагування» тощо. Визначені причини, що негативно впливають на якість законотворчого процесу в Україні. Обґрунтовано необхідність впровадження етичної експертизи в законотворчу діяльність.

Ключові слова: законотворчий процес, законодавча діяльність, законність, мораль, етика, етична експертиза.

Ефективність функціонування держави залежить від ефективності роботи усіх її гілок влади, їх взаємодії та ступеню врахування суспільно-значимих інтересів під час реалізації державної політики. Врахування зазначених інтересів залежить від рівня відкритості, прозорості та обґрунтованості при прийнятті рішень по ключовим аспектам суспільної життєдіяльності, якими є закони. У свою чергу, ефектив-

© Зелінський С.В., 2010.

аналіз останніх досліджень і публікацій

мета

виклад основного матеріалу

постановка проблеми

Чи не цим пояснюється та сумна обставина, що наше законодавство страждає безліччю недоліків технічного порядку, особливо ті закони й інші правові акти, які прийняті в останнє десятиріччя. І цілком виправдане припущення про те, що ця обставина, а також фактор моральності та етичності поведінки осіб, що беруть участь у законотворчому процесі, їх внутрішні моральні орієнтири й цінності стали однією із причин недосконалості чинного законодавства. Саме тому в масовій свідомості склалося враження про не обов'язковість виконання закону, про можливість безкарного його порушення, про допустимість «боротьби законів» і використання «телефонного права» [1].

Законодавча діяльність держави займає найважливіше місце у механізмі правового регулювання та управління суспільством, забезпечує основні права та свободи людини й громадянина, встановлює правопорядок і законність у суспільстві. Демократична форма правління передбачає суворе дотримання таких типів правового регулювання:

- спеціально-дозвільного – поширюється на владні державні органи і посадових осіб (дозволено лише те, що передбачено законом);
- загально-дозвільного – поширюється на громадян та їх об'єднання (дозволено все, крім того, що заборонено законом);
- дотримання рівності всіх перед законом і судом, яка припускає безумовне право суб'єкта на судовий захист своїх прав.

Складна структура соціального життя об'єктивно обумовлює потребу в юридичному регулюванні суспільних відносин. Різноманітні економічні, соціально-політичні та інші суспільні інтереси зумовлюють потребу в загальнообов'язкових правилах поведінки і знаходять своє втілення в законодавчих актах органів публічної влади. В сучасному суспільстві люди, їх об'єднання постійно пов'язані з правилами (нормами) визначеними в законах і підзаконних актах, з необхідністю їх дотримання і виконання. Законодавство охоплює більшість сфер життєдіяльності людини, розширює межі своєї регулюючої дії на суспільні відносини за ступенем ускладнення соціального буття, безпосередньо супроводжує людей в спілкуванні одне з одним. Культура і рівень законодавчої діяльності і відповідно якість прийнятих нормативно-правових актів – це яскравий показник цивілізованості суспільства й демократичності країни. При режимі законності створюється правова атмосфера, де панують ідеї права, гуманізму, справедливості, свободи і відповідальності, особа захищена від свавілля влади, суспільство – від анархії, хаосу, безладдя і насильства [5].

В створенні здорового морального середовища у сфері правового регулювання беруть участь всі складові політичної системи суспільства, у тому числі громадські організації, заклади культури, мистецтва, школи, вищі навчальні заклади, релігійні установи. Здорове суспільство – це суспільство, що функціонує на основі законів в умовах стабільного правопорядку, і як засвідчує досвід розвинутих демократичних країн процес формування і становлення якого здійснюється протягом тривалого часу.

Правова культура законодавця тісно пов'язана із загальною культурою суспільства. Потужний вплив останньої на правову свідомість, мислення, світогляд визначають характер законодавства, що відповідає історичному й національному духу народу, його сподіванням, потребам й інтересам. Разом з тим правова культура законодавця впливає на загальну культуру, захищає й створює умови для вільного розвитку шляхом підготовки та прийняття прогресивних законів, встановлення режиму правової стабільності й послідовного проведення в життя режиму правопорядку [6].

В юриспруденції зустрічається поняття законотворчий процес, що не тотожно поняттю законодавчий процес. Законотворчий процес представляє собою пізнавальний процес зі своїми труднощами у виборі об'єкта й методів законодав-

чого регулювання. На думку С. Науменка «законотворчість (або законотворча діяльність) – це діяльність насамперед держави, а також інших суб'єктів такої діяльності, по виявленню потреби в нормативно-правовому регулюванні суспільних відносин та створенню у відповідності з виявленими потребами нових правових норм, заміні та відміні діючих, що закріплюються у законах, а також це діяльність по вивченню правової дії (застосування) прийнятих законів з метою їх подальшого удосконалення». [7].

Законодавчий процес є однією із складових законотворчості, віддзеркалюючи процесуальну сторону цього явища. З формальної точки зору законодавчий процес являє собою складну систему організаційних дій (процедур), результатом яких є створення закону. У сучасних умовах найбільш завершеними юридичними формами вираження права, що дозволяють досягти найбільш широких нормативних узагальнень, є нормативно-правові акти, серед яких найважливіше місце займають закони.

Основними вимогами до законодавчих актів є:

- правильний вибір форми закону (кодексу) і можливе коло врегульованих ним відносин;
- відбиття в ньому конституційних ідей і принципів;
- єдність і погодженість всієї системи законодавства.

Закони держави повинні чітко відповідати правовим принципам, визначеним Конституцією. Тому й прийнято говорити про правовий характер закону, що відповідає основним властивостям права. Із цього погляду розглядається й принцип верховенства закону як один з найважливіших ознак правової держави й характеризується наступними ознаками. По-перше, закони створюються представницьким (законодавчим) органом державної влади – парламентом, що формується із представників народу (депутатів), цим і пояснюється легітимність законів. По-друге, вони мають вищу юридичну чинність стосовно інших нормативно-правових актів і займають вищий щабель в ієрархії нормативних правових актів. Положення інших нормативних актів повинні відповідати закону й не суперечити йому. По-третє, закони приймаються при строгому дотриманні процесуального порядку. Особливий процесуальний порядок прийняття законів передбачений Конституцією, а також регламентами органів, у компетенцію яких входить прийняття законів. По-четверте, закони регулюють найбільш значущі сфери суспільного й державного життя [8].

Оволодіння системою певних вимог в процесі створення законів і підзаконних актів є однією з невідкладних умов, що впливають на їх якість. Ці вимоги, вироблені протягом століть різними державами, концентровано формулюються в галузі знання під назвою законодавча техніка. Наукове забезпечення законотворчості вимагає активного впливу науки на процес створення як законодавчих так і підзаконних нормативних актів, що конкретизують і розвивають положення закону. Важливу роль при цьому відіграє рівень використаної законодавчої техніки при підготовці закону [9]. Дана галузь знання докладно розроблена у багатьох цивілізованих країнах, відображена в численній літературі і докладно описує, як потрібно «робити закони», яким вимогам вони повинні відповідати, починаючи з мови закону, його добірності, краси й навіть поетичності. Досвід розвинутих демократичних країн свідчить про те, що цей процес формується еволюційним шляхом і здійснюється протягом тривалого часу.

Варто зазначити, що етика є важливим фактором свідомої підтримки правопорядку у суспільстві і належить до сфери норм і вимог моралі. Оскільки підготовка законів, їх прийняття здійснюються конкретними людьми, на передній план виходить фактор моральності та етичності поведінки цих людей, їх внутрішніх моральних орієнтирів та цінностей. Отже, взірцем є суспільна мораль, яка має посідати вагоме місце під час прийняття нормативно-правових актів по ключових аспектах суспільної життєдіяльності, яки-

ми є закони. Водночас, це важко здійснити, адже збалансувати суспільні інтереси з інтересами конкретної особи, що приймає рішення, вкрай важко. Саме етична експертиза нормативно-правових документів передбачає впровадження додаткових стримуючих факторів у законотворчу діяльність. Зазначені стримуючі фактори унеможливили б зацікавлених політичних груп та окремих політиків приймати такі законодавчі акти, що не відповідають потребам суспільства і призводять до негативних соціально-економічних наслідків. Їх деструктивність виявилась би при оприлюдненні висновків за результатами етичної експертизи.

Впровадження етичної експертизи в законотворчу діяльність є нагальною потребою сучасного українського суспільства. Адже це дасть можливість здійснювати аналітичне дослідження щодо кількісної чи якісної оцінки змісту, мети, обсягу нормативно-правового акту, визначити конфлікти інтересів, проводити аналіз моральних ризиків, прогнозувати морально-етичні наслідки регулювання відносин після вступу в силу нормативно-правового акту та відносин суб'єктів законотворчої діяльності, а також здійснювати підготовку висновків щодо доцільності їх впровадження, що в контексті сучасних суспільних трансформацій вельми актуально.

В Україні законодавчо врегульовано та запроваджено організаційно-правові засади експертної діяльності в таких галузях як: природоохоронна, науково-технічна, медицина, судово-криміналістична, юридична тощо. На сьогодні чинним законодавством не передбачено проведення етичної експертизи законопроектів, нормативно-правових актів, що увиразнює доцільність наукової розвідки. На наш погляд, впровадження етичної експертизи в законотворчу діяльність – це, насамперед, розробка комплексу заходів, направлених на випереджене реагування, що настає не після, а до того, як ризик людському потенціалу стає очевидним [10 с.116]. Випереджене реагування допускає прийняття таких аксіоматичних мінімумів:

- будь-який законопроект, проект нормативно-правового акту, будь-яке законотворче новоутворення необхідно вважати джерелом негативних наслідків, ризиків, загроз для людського потенціалу поки відносно нього не доведено зворотнє;
- впровадження механізмів експертної оцінки законопроектів в законотворчому процесі сприятиме створенню умов для прийняття таких законів, виконання яких «робить громадян» кращими й моральнішими;
- наявність політичної волі до перетворень.

Мета етичної експертизи полягає в завчасному виявленні деструктивності проектів нормативно правових документів, або окремих його положень ще на початковій стадії їх розробки для подальшого запобігання можливих негативних соціальних наслідків від ухвалених владою рішень [10, с. 117].

Основними завданнями етичної експертизи є:

- об'єктивна комплексна оцінка відповідності законопроектів та проектів нормативно-правових актів основним моральним цінностям, які декларуються зразковими як для громадян держави, так і для відносин між інститутами державної влади;
- визначення обґрунтованості й доцільності розробки законопроекту, проекту нормативно-правового акту (суб'єкти законотворчого процесу розробляють законопроект, дотримуючись своїх групових інтересів, чи керуючись моральністю, притаманною системі загалом);
- прогнозування морально-етичних наслідків регулювання відносин після набрання чинності відповідних нормативно-правових актів;
- підготовка висновків стосовно доцільності впровадження законопроектів та проектів нормативно-правових актів;

- інформування суспільства за результатами проведеного дослідження.

Етична експертиза проводиться на засадах:

- справедливості: прийняття таких законодавчих та нормативно-правових актів, які задовольняли би потреби суспільства, а не інтереси окремих фінансово-промислових груп або конкретних особистостей (так званий «корупційний лоббїзм»);
- об'єктивної корисності: не тільки захист об'єктів, на які розповсюджується дія закону, але й можливого розгляду користі як для окремого індивіда, так і для всього суспільства;
- пріоритетності, оскільки в реальному житті між мораллю та політикою існують суперечності і панує певна їх несумісність, подолання цих суперечностей можливе не через абсолютизацію якоїсь сторони, а через розвиток і вдосконалення політичного процесу загалом, через прагнення до оптимального врахування інтересів і цінностей провідної макросуспільної групи;
- сукупності заходів, що використовуються для регулювання неналежної і заохочення належної поведінки службовців (етична інфраструктура) [11, с. 7].

Зазначені критерії та їх детальне теоретико-практичне вивчення і складають теоретико-методологічну основу подальшого розроблення даної проблематики у контексті сучасної державноуправлінської науки.

Відсутність стримуючих факторів в законотворчій діяльності дає можливість приймати закони, у тому числі і в інтересах певних політичних груп та окремих особистостей, нехтуючи інтереси суспільства. Це обертається не тільки негативними соціально-економічними наслідками для громадян, але й створює реальну загрозу демократичному розвитку держави, суспільству й конституційному ладу, оскільки нечесність, беззаконність й аморальність домінують у суспільстві, намагаючись переконати його в тому, що по-іншому жити неможливо. Саме такі настрої віддзеркалюються в суспільних відносинах в умовах правового і морального безладдя, корупції, спекуляції і обертаються деформацією ціннісних орієнтирів у суспільстві.

Створення здорового морального середовища у сфері правового регулювання надзвичайно важливе для України, становлення якої відбувається в умовах кризових явищ, дефіциту ресурсів, часу й невизначеності. Формування громадянського суспільства, перехід до ринку і правової державності – це невід'ємні складові для розбудови демократичної держави. На наш погляд впровадження етичної експертизи в законотворчий процес стане тим елементом, що спроможний забезпечити режим законності і такої правової атмосфери, де панували б ідеї права, гуманізму, справедливості, свободи й відповідальності, що характерно для демократичних країн, країн з розвинутим громадянським суспільством, якою прагне стати Україна.

Література.

1. Керимов Д. А. Законодательная техника / Научно-методическое и учебное пособие. М.: – 2000. – С. 2.
2. Жилияев І. Особливості національного законотворчого процесу / Економіка. Фінанси. Право. – 2003. – № 5. – С. 35–36.
3. Поняття і принципи законності / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.refine.org.ua/pageid-2246-1.html>. – Заголовок з екрану [22.03.2010].
4. Панів П. Тенденції й перспективи правового розвитку цивільного суспільства в Росії / Філософія права. - 2006. – № 1. – С. 22–26.
5. Скрипнюк О. Сучасна вітчизняна права наука: теоретико-методологічні проблеми розвитку демократичної,

правової, соціальної держави й цивільного суспільства України / Вісник Академії правових наук України. – 2003. – № 4 (35). – С. 13–26.

6. Поленина С. В. Новое в системе законодательства РФ. / Государство и право. – 1998. – № 12. – С. 227.

7. Поняття і стадії законотворчого процесу / [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://revolution.allbest.ru/law/00085557_0.html. – Заголовок з екрану [24.04.2010].

8. Науменко С. Законотворча діяльність в Україні: поняття та принципи. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://core.naumenko.com.ua/naumenko.com.ua/e-index.php?idPage_31. – Заголовок з екрану [11.09.2010].

9. Поленина С.В. Законотворчість у Російській Федерації. – М.: 2006. – С. 138.

10. Оганісян М.С. Про необхідність етичної експертизи законів та інших нормативно-правових документів / Стратегія регіонального розвитку: формування та механізми реалізації: пленарне засід., матеріали щоріч. міжнар. наук.-практ. конф., 31 жовт. 2007 р./ ред. кол. : М. М. Іжа та ін. – О., 2007. – С. 116–117.

11. Васильев Д. В., Дробышев П. Ю. Конов А. В. Административная этика как средство противодействия коррупции. – М.: Моск. Центр Карнеги. 2003. – С. 44.

УДК 342.55(477)

Олександр Істратов

ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНО-ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ

У статті досліджується система місцевих органів військового управління Російської імперії, зокрема військові присутствія та військові начальники. Аналізується процес становлення та розвитку системи військових комісаріатів за часів радянської державності. Розкриваються основні фактори розвитку військових комісаріатів під час новітньої української державності.

Ключові слова: *Місцеві органи військового управління, органи виконавчої влади, військовий начальник, структура, статус військових комісаріатів, апарат.*

Постановка проблеми

Проведення в Україні військової реформи зі створення сучасної, невеликою за розмірами, мобільної, всебічно забезпеченої армії має на меті також створення ефективної системи військового управління (ВУ) у цілому та місцевого ВУ зокрема. На територіальному рівні основним органом військового управління є військові комісаріати (ВК), що є об'єднувальною ланкою між цивільним та військовим управлінням. Вони, з одного боку, є місцевими органами ВУ та входять до системи Збройних Сил України. З іншого боку, вони характеризуються як органи виконавчої влади, що входять до системи органів виконавчої влади на територіальному рівні. Таким чином, на ВК одночасно поширюється правовий режим як Збройних Сил України, так і органів виконавчої влади. Цей унікальний управлінський статус вимагає належного наукового аналізу, що може забезпечити, у тому числі, зайву демілітаризацію ряду

сфер держави, перенести чималі функції з органів ВУ на цивільні органи ДУ. У підсумку це буде сприяти впровадженню у публічну систему України стандартів відкритості та прозорості, забезпечити підконтрольність воєнної організації держави суспільству.

Питання розвитку ВУ на місцевому рівні, на жаль, поки що не стали об'єктом наукового дослідження. Це дослідження історії розвитку місцевого ВУ. Крім кількох публікацій історико-мемуарного жанру та коротких статей в енциклопедіях ми не знайшли публікації, які б на сучасному рівні досліджували діяльність місцевих органів ВУ, зокрема ВК.

Виходячи із зазначеного, метою статті є дослідження військового управління (ВУ) як частини державного управління в Україні. Відповідно до мети завданням статті є вивчення історичних засад діяльності ВК.

Історія ВК бере свій початок зі створення регулярної армії. Слід зазначити, що під час існування української державності у середині XVII – наприкінці XVIII її ЗС, попри великі військові здобутки, не представляли з себе постійної військової сили. Військо Запорізьке, незважаючи на свою потужність під час бойових дій, характеризувалося нерегулярністю. Хоча військова служба (ВС) й була головним обов'язком козаків, але козацькі формування створювалися лише під час бойових дій, після закінчення яких козаки поверталися до господарської діяльності. ВС здійснювалась козаком за власний кошт, що передбачало самостійне придбання зброї, коня та амуніції. Компанійські та сердюцькі полки, що утворювалися на основі наймання і які могли б стати основою регулярної української армії, дуже швидко втратили ознаки найманої сили та перетворилися на спадкову службу, пов'язану з певними становими привілеями, землеволодінням і статусом, наближеним до козацького.

У процесі ліквідації Гетьманщини царським урядом у 1764 р., поступово був знищений її полково-сотенний устрій – адміністративно-територіальні полки реорганізували у регулярні військові частини. В 1760–1779-х роках на території Миргородського полку були сформовані пікінерські полки, а після скасування полкового адміністративно-територіального поділу у Лівобережній Україні на початку 1780-х рр., на основі козацьких та компанійських полків були сформовані карабінерські та гусарські полки, які увійшли до складу регулярної російської армії.

Як відомо, в Росії була встановлена система комплектування регулярної армії через рекрутські набори. За Рекрутським статутом 1831 р. військову повинність відбували всі селяни та міщани. Строк служби складав до 1834 р. 25 років, з 1834 по 1853 рр. – 20 років, з 1853 по 1856 рр. – 12 років, з 1856 до 1874 рр. – до 7 років, коли рекрутська повинність була замінена військовим обов'язком. На всій території Росії відбувалися щорічно рекрутські набори із розрахунку від 2 до 8 осіб з 1000 представників чоловічої статі [1].

Попередниками ВК були т.зв. «рекрутські присутствія» – органи щодо відбування військової повинності. Вони створювалися у відповідності до адміністративно-територіального устрою. Губернські військові присутствія були колегіальними органами на чолі із губернатором. До складу цих органів входили також віце-губернатор, губернський предводитель дворянства, голова губернської земської управи та один із членів цієї управи, повітовий військовий начальник (якщо центром повіту було губернське місто), прокурор окружного суду. У свою чергу, головою повітового військового присутствія був повітовий предводитель дворянства, а до його складу входили повітовий військовий начальник, повітовий справник, член повітової земської управи та члени міської управи міст, що були у складі повіту, а також обраний земським зібранням на три роки житель призовної дільниці [2, с. 249]. В деяких містах були утворені міські військові присутствія, зокрема в Києві, Одесі, Харкові, Миколаєві, Севастополі, що діяли під головуванням міських голів та у складі повітового військового начальника, офіце-